

HET WAPEN VAN DE FAMILIE DONCHE OP ZEGEL

(15de - 18de eeuw)

Toen wij, enkele jaren terug, een genealogie van de familie Donche publiceerden (1), werd daarin slechts één zegel vermeld, nl. het zegel van Lodewijk Donche, baljuw van Nieuwkapelle, van 21 mei 1479. Recent publiceerden wij in dit tijdschrift een reconstructie van de genealogie van de familie Donche voor de 15de en 16de eeuw (2). Daarin blijkt dat heel wat familieleden leengoederen in bezit hadden, en dat talrijke leden vertegenwoordigd waren in de magistraat van de kasselrij Veurne. Dat er onder de familieleden personen geweest waren die een zegel gebruikten, was dus zeker niet uitgesloten. Alleen hoeveel waren er nog van bewaard en waar? Een gerichte zoektocht doorheen diverse archiefdepots leverde uiteindelijk 39 verschillende zegels of beschrijvingen van zegels op, betrekking hebbend op 9 verschillende personen.

Zegels vormen de oudste bron voor het terugvinden van een familiewapen. Vanaf de tweede helft van de 12de eeuw werd het immers gebruikelijk om het familiewapen in het zegelveld af te beelden.

Men treft de zegels aan op *charters*, dit zijn vellen perkament, beschreven met de tekst van één of andere akte. De zegels werden aangebracht rond een apart perkamenten lint vastgemaakt aan het charter, soms ook werd het zegel aangebracht rond een ingesneden strook van het charter.

Heel wat van de bewaarde charters zijn zgn. *schepenakten*, dit zijn verordeningen of handelingen van de leden van een stads-, kasselrij- of heerlijkheidsbestuur. Deze charters bevatten meestal meerdere zegels, één voor elke schepen, door wie de akte uitgeschreven werd.

Een andere belangrijke bron van charters, vormen de zgn. *denombrementen*, dit zijn beschrijvingen van leengoederen, opgemaakt door de eigenaar van het leengoed, op het ogenblik van de verwerving van het goed. De opsteller van de akte identificeerde zichzelf door de vermelding van zijn naam en van het feit dat hij aan het charter zijn zegel gehangen had. Hoewel in de 15de en 16de eeuw soms het charter ook de handtekening van de betrokkene bevat, was het toch vooral het zegel dat bewijskracht had.

NOTEN

Gebruikte afkortingen :

ARA : Algemeen Rijksarchief Brussel.
RAB : Rijksarchief Brugge.
SAA : Stadsarchief Antwerpen.
RAG : Rijksarchief Gent.
SBB : Stadsbibliotheek Brugge.
SBI : Stadsbibliotheek Ieper.
SBV : Stadsbibliotheek Veurne.
KBB : Koninklijke Bibliotheek Brussel.
AGSB : Archief Groot-Seminarie Brugge.
FM : Fonds Merghelynck (KBB).

(1) RAB, SBB, SBV, SBI, Wettelijk Depot Brussel, P.A. DONCHE, *Resultaat der opsoeckingen voor een genealogie der familie Donche*, 1980.

(2) P.A. DONCHE, *De familie Donche in de kasselrij Veurne in de 15de en 16de eeuw*, in : *Vlaamse Stam*, jrg. 19 (1983), nrs. 10, pp. 453 - 463 en 11, pp. 495 - 505.

Zegels werden gemaakt van bijenwas, meestal rood gekleurd, maar soms ook zwart, bruin of zelfs groen. Het zegel werd erin gedrukt d.m.v. een zegelring (reliefstempel). In de 18de eeuw werden ook lakzegels gebruikt die rechtstreeks op het perkament of op het papier aangebracht werden. Soms ook werd het zegel gedrukt doorheen dun papier, dat over de was aangebracht was, om latere verbrokkeling te voorkomen.

Het familiewapen werd afgebeeld in het zegelveld op een schild, dat symbolisch wordt opgehouden door een *schildhouder* (adelaar, griffioen, leeuw...). Soms ook werden in het wapen kleine wijzigingen aangebracht om de verschillende takken van een familie bij gelijktijdig gebruik van hun zegel toch te kunnen onderscheiden. Deze varianten worden *breuken* genoemd. Het gebruik van zegels is vooral in de 15de en 16de eeuw ruim verspreid. In latere eeuwen werden ze minder gebruikt omdat de bewijskracht meer en meer overgedragen werd naar de handtekening. Voor leendokumenten bleef het zegel echter een vereiste vorm van identificatie.

— * * —

1. De vermelding van het oudst bekende zegel gebruikt door een lid van de familie Donche, gedateerd 1434, betreft het zegel van *Jacob I Donche*, schepen en keurheer van de kasselrij Veurne in 1423-25, 1430 en 1434-36. Het zegel wordt beschreven door J. TH. DE RAADT (3), met bronvermelding: Rekenkamer Brabant, Aanwinsten Rijsel (thans de verzameling ARA, Rekenkamer, Charters van Vlaanderen I en II). In deze verzameling vonden we het zegel echter niet terug. We beschikken dus alleen over de woordelijke beschrijving: *in het schild een roskam met drie sterren (2,1), het schild opgehouden door een aanzijnde adelaar*.

2. De volgende Donche van wie we het zegel terugvonden, betreft *Jacob II Donche*, zoon van Jacob I. Deze Jacob was Raadsheer bij de Raad van Vlaanderen (vanaf 1473), ontvanger van Vlaanderen voor het Gentse (1468-1471), watergraaf en moermeester van Vlaanderen vanaf 1473, *meester van de camere van penninghen* van Margareta van York, hoogbaljuw van Dendermonde (1477-80, 1485-86) en vertrouwensman van de hertogen van Bourgondië (4).

Een eerste zegel van hem vinden we terug op een charter van 19 maart 1469, waarin hij voorkomt in zijn functie van Raad in de Wetachtige Kamer van Vlaanderen (5). Het zegel van rode was bevat het familiewapen dat een roskam voorstelt met drie sterren met 5 punten. Het wordt omringd door *twee ineengestregelde draken*. Het randschrift bevat: *S. iacob donche*. De linkerzijde is gedeeltelijk uitgevlakt.

Een ander zegel van hem, van 16 dec. 1470, in rode was, is slechts een

(3) J. TH. DE RAADT, *Sceaux armoriés des Pays Bas et des pays avoisinants*, dl. 1. In de alfabetische inventaris van ARA, Rekenkamer, Charters van Vlaanderen, reeks I komt geen Donche voor terwijl de niet-geïnterpreteerde stukken (van vóór 1457) van reeks II, uit de doos 1434, geen charter van een Donche bevat.

(4) K.G. VAN ACKER, *Jacob Donche, Raadsheer bij de Raad van Vlaanderen*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Nieuwe Reeks, dl. XXXVI (1982), pp. 91 - 102.

(5) ARA, Rekenkamer, Charters van Vlaanderen, IIde reeks, doos 1469-70. (Een charter 40 x 50 cm., met 12 zegels).

fragment, maar laat toch de roskam en twee sterren met 5 punten zien (6). Het betreft een ontvangstbewijs voor overgedragen belastingen door een lokale ontvanger. Jacob komt de in tekst voor in zijn functie van ontvanger van Vlaanderen voor het Gentse.

Tenslotte vinden we ook nog in het stadsarchief van Gent niet minder dan 16 charters van Jacob Donche. Alle betreffen het ontvangstbewijs van geïnde belastingen, alle van dezelfde datum 9 mei 1471, en alle dragen ze de handtekening en het zegel van Jacob Donche. Alle zegels zijn van rode was en zijn vrij goed bewaard, een ervan is nog geheel gaaf bewaard en is hieronder afgebeeld in fig. 1. (7).

Volgens een afschrift van Jacob Donche's grafmonument in de Augustijnenkerk te Gent, gebruikte hij als helmteken de roskam van het schild in een vlucht van zilver. Het schild toont er een veld van hermelijn beladen met een rode roskam. Anderzijds vinden we zijn wapen ook terug in een getijdenboek dat na 1473 in opdracht van Jacob Donche gemaakt werd (8). Daar blijkt het wapen een veld van hermelijn te vertonen beladen met een rode roskam en drie (twee boven, één onder) zwarte sterren (met 6 punten!). Misschien was het afbeelden van de kleine hermelijnstaartjes in het op zichzelf reeds kleine zegelveld (nog) niet gebruikelijk bij de zegelmakers van die tijd, en werd geen fundamenteel verschil gezien in sterren met nu eens 5, dan weer 6 punten.

3. Van Jacob II's broer *Renault I Donche*, vonden we 4 zegels terug. Renault Donche was schepen en keurheer van de kasselrij Veurne in 1441, 1451, 1453-57, 1458-62, 1464-67 en 1468-70.

Een eerste zegel van hem vinden we in een charter van 10 jan. 1454 (9). Hij treedt erin op in zijn functie van schepen en keurheer van de kasselrij Veurne. Het zegel, van zwarte was, is een fragment dat toch nog het gehele wapen afbeeldt. Hier zien we een breuk optreden: in het veld is immers boven de roskam *een omgekeerde wassenaar* (halve maan) toegevoegd. De sterren hebben 6 punten.

Een ander zegel dateert van 1461. Hiervan kennen we alleen het afgietsel bewaard in het ARA (10). Het zegel is echter volledig gaaf.

Een derde voorkomen van het zegel van Renault betreft opnieuw een schepenakte van Renault Donche van 13 mei 1470. Het zegel, van zwarte was, is opnieuw gaaf bewaard en is hieronder afgebeeld in fig. 2. (11).

(6) Geciteerd door J. TH. DE RAADT en nog bewaard in: ARA, Rekenkamer, Charters van Vlaanderen, IIde reeks, doos 1469-70.

(7) SAG, Stadscharters, reeks 94, nr. 680. Op de grafmonumenten van Pieter Laurin († 1532) en van Cornelius de Scheppere († 1554), resp. eerste en tweede echtgenoot van Elisabeth Donche fa Pieter fs Jacob II Donche, wordt het wapenschild afgebeeld als: van hermelijn met een roskam (zonder sterren). (Laurin: SBB, hs. 595 (Molo) dl. I, p. 412 (cat. 475), de Scheppere: kerk van Eke, Oost-Vl.). Ook op het grafmonument van Adrien d'Aubremont en Anne de Coorenhuuse, een kleindochter van Elisabeth Donche, in de kerk van Elsegem, waar nog een Donche-kwartier te zien is, vinden we ook alleen hermelijn met een roskam.

(8) Afgebeeld op pag. 455 van het artikel vermeld onder noot 2. (kleurfoto in bezit van auteur).

(9) AGSB, charters abdij ter Duinen, nr. 2359.

(10) ARA, Verzameling zegelafgietsels nr. 19639, met bronverwijzing: *Nieuwpoort, Openbare Onderstand anno 1461*. Bij navraag bij het O.C.M.W. te Nieuwpoort bleek men er niet over archief te beschikken, op het stadhuis evenmin. In het stadsarchief van Nieuwpoort bewaard in het RAB, bleek alleen de charterverzameling met inventarisnummer 6179 (Burgerlijke Godshuizen) de mogelijke vindplaats voor het zegel te zijn. Erin troffen we echter geen zegel van een Donche aan.

(11) AGSB, charters abdij ter Duinen, nr. 2389.

Een vierde zegel dateert van 15 febr. 1476. We kennen het alleen door een afschrift uit de 18de eeuw, met tekening der zegels van een akte van de schepenen van de kasselrij Veurne (12).

De vier hogergenoemde zegels zijn duidelijk afkomstig van dezelfde stempel : alle details, hoe klein ook, zijn identiek.

fig. 1

fig. 2

4. De volgende Donche, waarvan we een zegel terugvinden, is een broer van Jacob II en Renault I en betreft *Lodewijk I Donche*, baljuw van de dekenij en kapittel van St.-Omaars, baljuw van de heerlijkheid Nieuwkapelle.

Drie zegels zijn ons bekend. Een eerste dateert van 1472 : dit zegel van zwarte was is opnieuw helemaal gaaf bewaard (13). Het randschrift bevat : *S : lodewijc donce*. De sterren hebben 6 punten, en ook hier wordt een (andere) breuk gebruikt : *twee wassenaars* zijn geplaatst *naast de steel van de roskam*. De sterren hebben opnieuw 6 punten.

Van 27 april 1476 dateert een volledig gaaf bewaard zegel, dat hieronder is afgebeeld in fig. 3. (14). Het zegel van rode was, draagt het randschrift : *S : lodewijc donce*. Lodewijk Donche treedt in het charter op in zijn functie van baljuw van de dekenij en kapittel van St.-Omaars.

Tenslotte vinden we nog een charter van 21 mei 1479, met het zegel van Lodewijk Donche (15). Het betreft een fragment van een zegel in rode was. Lodewijk Donche treedt in het charter op in zijn functie van baljuw van Nieuwkapelle.

5. Van de kinderen van Lodewijk Donche vinden we opnieuw zegels terug. Van zijn zoon *Roland Donche*, schepen en keurheer van de kasselrij Veurne in 1485 en 1487-91, zijn ons drie zegels bekend. Een eerste dateert van 23 febr. 1488 (16). Het betreft een fragment van een zegel, dat ons enkel bekend is door een 18de eeuws

(12) RAB, Verzameling Charters met blauw nr., 10535 en ook vermeld in KBB, Fonds Merghelynck 89, XIV, 3de suppl., III, p. 875. A. Merghelynck vermeldt als bron : « *ex papiers Noë* ».

(13) AGSB, charters St.-Pietersabdij Lo, anno 1472, afgietsel in : ARA, Verzameling zegelafgietsels nr. 4128.

(14) RAB, Verzameling Charters met blauw nr., 2708.

(15) RAB, leenhof Burg van Veurne, denombrementen nr. 65.

(16) RAB, Verzameling Charters met blauw nr., 10522.

afschrift met tekening van het zegel van een charter (een schepenakte). Het randschrift laat enkel de letters *donss* zien.

Uit 1490 dateert nog een ander zegel van Roeland Donche. Het wordt beschreven door J.TH. DE RAADT : *in het veld een roskam met drie sterren met 6 punten, aan weerszijden van de steel van de roskam een wassenaar* (17). Het randschrift bevat : *S : roe . . . do.se*, als schildhouder fungeert een gewende adelaar. Dit zegel vonden we niet terug in de bron vermeld door De Raadt.

Tenslotte dateert van 31 aug. 1491 nog een schepenakte waarin Roeland Donche opnieuw als schepen en keurheer van de kasselrij Veurne voorkomt. Van dit charter is ons opnieuw alleen een afschrift met tekening van de zegels bekend (18). De tekening wordt hieronder afgebeeld in fig. 4. Het randschrift laat alleen de letters *roelan. . . . se* zien. In vergelijking met het zegel van zijn vader, Lodewijk is er een zeer treffende overeenkomst : niet alleen is de breuk (twee wassenaars) dezelfde, maar ook de stand van de adelaar t.o.v. het schild is volledig dezelfde.

fig. 3

fig. 4

6. Van zijn broer *Jacob III Donche*, vonden we slechts één zegel terug, echter in goede staat van bewaring. Het betreft een zegel van 13 nov. 1502 van zwarte was (19). Het charter betreft een denombrement van het leenhof Burg van

(17) J.TH. DE RAADT, zie hoger, bronvermelding : Rekenkamer Brabant, Aanwinsten Rijsel, pak 97-8. In de verzameling ARA, Rekenkamer, Charters van Vlaanderen IIde reeks, doos 1490 vonden we dit zegel niet terug.

(18) RAB, Verzameling Charters met blauw nr., 10521, ook vermeld in : KBB, FM 89, XIV, 3de suppl., III, p. 875.

(19) J.TH. DE RAADT, zie hoger, bron : Rekenkamer Brabant, Ienen, nr. 103, thans de verzameling : ARA, Wetachtige Kamer van Vlaanderen nr. 103. Afgietsel in : ARA, Verzameling zegelafgietsels, nr. 22971. Op het grafmonument van Jacob Valcke († 1604), zoon van Jacoba Donche fa Lodewijk fs Jacob III Donche wordt het wapenschild afgebeeld als : van hermelijn met een roskam en drie sterren met vijf punten. (FM 38, dl. I, p. 118 en RAB, *Verzameling der graf-schritten die bestonden in de kerken van St.-Nicolaus, St.-Denis, St.-Walburga binnen de stad Veurne*, hs. 1845). Op de grafmonumenten van Jan Bevaert en Maria Donche en Blasius Devin en Adriana Donche, zuster van Maria (voornoemd) fa Jan fs Jan fs Jacob fs Lodewijk fs Jacob III Donche, vinden we evenwel alleen hermelijn en een roskam (geen sterren) (Maria : FM 37, *Epitaphier de Dixmude*, p. 48 ; Adriana : idem, p. 95). Op de doopvont in de kerk van Wulveringem-Beauvoorde, geschonken in 1708 door François Donche fs Franciscus fs Johannes fs Jerome fs Jacob fs Lodewijk fs Jacob III, zien we : van hermelijn met een roskam en drie sterren met 6 punten.

Veurne, waarin Jacob Donche zijn leengoederen in Alveringem en Booitshoeke beschrijft. Het zegel is goed bewaard en hieronder afgebeeld in fig. 5. Opnieuw zien we een andere breuk optreden : in plaats van twee wassenars naast de steel, vinden we twee figuurtjes van moeilijk te identificeren vorm. J. TH. DE RAADT omschrijft deze als *twee schelpen*. De sterren hebben slechts 5 punten en de onderste ster is verdwenen. Het randschrift bevat : *S iacob don...*

7. In de volgende generatie vinden we van *Jacob IV Donche*, zoon van Roeland Donche, slechts één zegel. Jacob IV Donche was schepen en keurheer van de kasselrij Veurne in 1520-21, 1525-29, 1531-33, 1537, 1539, 1540-44, 1546-47, 1550-51. Het is echter in de hoedanigheid van *bedienend man* van zijn schoonzoon Jacob Ryeel dat we hem terugvinden in een charter van 14 febr. 1534 (20). Het betreft een denombrement van een leengoed. Het zegel wordt hieronder afgebeeld in fig. 6. Het is een fragment van een zegel in bruine was. In het veld herkennen we de roskam, en twee (drie?) sterren met vijf punten. In het veld staan ook strepen die mogelijk *hermelijnstaartjes* voorstellen.

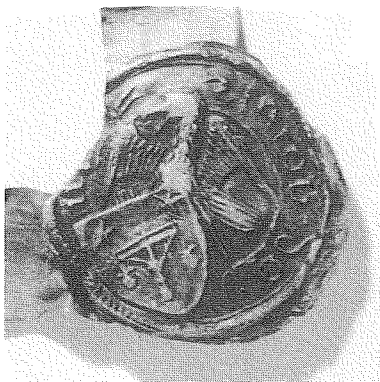

fig. 5

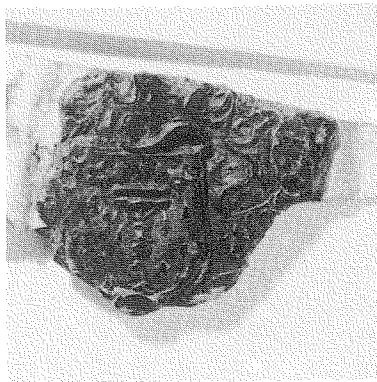

fig. 6

8. Uit de 17de eeuw vinden we nog twee zegels terug van *Lodewijk Donche fs. Renaud*. Deze Lodewijk behoort tot de Diksmuidse tak der familie Donche. De precieze verwantschap van de Diksmuidse Donche's met de Donche's in de kasselrij Veurne is nog niet geheel duidelijk. Het betreffen beide zegels gevormd door inprenten van de zegelring in dun papier dat over de was werd aangebracht. Een eerste dateert van 7 april 1617 en is gehecht aan een charter waarin Lodewijk Donche optreedt als voogd en bedienend man van Maria Oudolf, zijn nicht (21). In het zegelveld treffen we, in het schild een roskam aan, zonder sterren, met aan weerszijden van de steel *twee hermelijnstaarten*. Het randschrift bevat : *LODE-*

(20) RAB, Verzameling Charters met blauw nr., 1077. Afgietsel in ARA, Verzameling zegelafgietsels, nr. 31489. Op het grafmonument van Omaer Schynckele († 1634), kleinzoon van Margareta Donche, dochter van Jacob IV Donche wordt het wapenschild afgebeeld als : van hermelijn met een roskam en drie sterren met vijf punten (Veurne, St.-Walburgakerk, St.-Pieterskapel).

(21) RAB, Verzameling Charters met blauw nr., 1333. Op het grafschrift van Adriaan Donche fs Vincent fs Vincent fs Renault fs Jan, een paternele oom van Lodewijk fs Renaud, vinden we opnieuw hetzelfde schild : van hermelijn met een roskam. (FM 37, *Epitaphier de Dixmude*, p. 57).

WYCK DONCHE. De schildhouder is een *griffoen* (grijpvogel, bovenlijf van een adelaar, onderlijf van een leeuw).

fig. 7

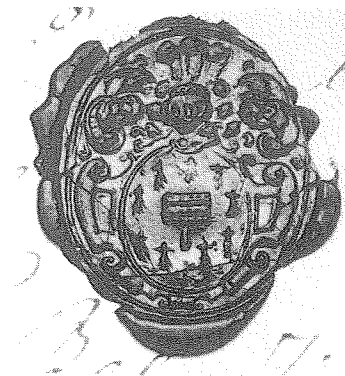

fig. 8

Een ander identiek zegel, dateert van 31 aug. 1620 (22). Het charter betreft een denombrement van een leen gelegen te Esen, die Lodewijk erft van zijn zuster Anna. Het wordt hierboven afgebeeld in fig. 7.

9. Tenslotte vinden we in de 18de eeuw nog diverse sluitzegels van zwarte lak op brieven gericht aan het Antwerpse verzekeringskantoor James Dormer. De brieven werden verstuurd door *François Louis Donche*, schepen van Duinkerke, bestuurder van het hoofdhospitaal en handelaar. Hij was een afstammeling in de 7de generatie van de grootvader van de Lodewijk fs. Renaud Donche, hierboven vernoemd. De brieven betreffen handelscorrespondentie. De brieven met sluitzegel zijn van 20 febr., 20 mei en 27 okt. 1760, van 17 maart en 3 mei 1761 en van 10 febr. 1762 (23). Het hierboven afgebeeld zegel in fig. 8 is dit van de brief van 3 mei 1761. In het schild zien we de roskam, zonder sterren, maar met een duidelijke weergave van hermelijnstaartjes.

In hetzelfde archief waar we het zegel van François Louis vonden, bevinden zich nog diverse brieven aan dit verzekeringskantoor, die verstuurd werden vanuit Brugge door de weduwe van Pieter Jacobus Donche, door Antonius Jacobus Donche en Niklaas Frans Donche - Vercruysse (haar kinderen). Pieter Jacobus Donche was een oom van François Louis Donche, hierboven vernoemd. Hoogstwaarschijnlijk gebruikten zij ook een zegel, resten van rode lak van sluitzegels zijn immers op alle zeer talrijke brieven nog zichtbaar. De rode lak werd waarschijnlijk op deze brieven verwijderd om hergebruikt te worden. Immers : dit verwijderen gebeurde niet met de zwarte lakzegels van François Louis, maar wel met de (enige) twee lakzegels waarbij hij rode lak gebruikte ! Blijkbaar gebruikte James Dormer alleen rode lak voor zijn brieven, hiermede ons berovend van vele, wellicht mooie, zegels.

P. DONCHE

(22) RAB, Verzameling Charters met blauw nr., 1346. Afgietsel in : ARA, Verzameling zegelafgietsels, nr. 31516.

(23) SAA, Insolvente Boedelkamer, nr. 1179.b.